

Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar
Neveléstudományi Doktori Iskola
Neveléstudományi Kutatások Program

Molnár Béla

A középfokú tanítóképzés története 1945-től felsőfokúvá válásáig

Doktori (Ph.D) disszertáció tézisei

Témavezető: **Köte Sándor DSc, egyetemi tanár (2000-2004)**
Szabolcs Éva PhD, habil, intézetigazgató, egyetemi docens

Budapest

2007.

I. Bevezetés

I. 1. A probléma bemutatása és a kutatás indoklása

A magyar tanítóképzés gazdag szakirodalommal rendelkezik, mert az intézeti tanárok, főiskolai oktatók gyakran készítettek iskolatörténeti monográfiákat, a képzés történetét ismertető kutatási beszámolókat.

Az ötvenes évek két szocialista tanítóképzős tantervét, s egy tantervjavaslatot a neveléstörténeti szakma még nem vont érdeklődésének homlokterébe.

A számtalan kiváló szakanyag ellenére azért foglalkozik a disszertáció a tanítóképzéssel, mert a rendszerváltással egy újabb korszak vette kezdetét, s az 1945-1989 között létrejött szakmai publikációk átértékelése szükséges.

A neveléstörténeti kutatások folytatásakor szem előtt kell tartani azokat a problémákat, amelyek a közelmúlt történetének feltárása során keletkeznek. Az 1945 utáni korszak kutatását a most divatos, napi politikai jelszavakhoz illeszkedő anti-korszak sematizmusa befolyásolja, ezért a világháború utáni tanítóképzés másfél évtizedes történetével kapcsolatosan fel kell tárnunk a tényeket, megjelenítve a korszak realitásait. Korábbi publikációkban felvonultatott tények elismerése mellett, miszerint a képzési idő 1949-től négy évre redukálódott, a tanítóképzés fejlesztése helyett visszalépés következett be. Szükséges bemutatni, hogy 1945-1959 között a tanítóképzés eredményeket is fel tudott mutatni, az évszázadokon át kialakuló, gazdagodó értékeket a képzők tanárai, tanítványai meg tudták őrizni, a következő generáció számára átörökítették. A magyar tanítóképzés szakmai értékei által lett Magyarország kulturális értékeinek becses darabja. Tanítóképzésünk alapértékei a következők:

- a tanítói pályára való alkalmasság vizsgálata,
- a demokratikus szemlélet,
- a gyermekközpontú attitűd,

- a domináns módszertani képzés,
- a gyakorlatra való felkészítés aránya, nagysága jelentős, formái változatosak, eredményesek,
- a gyakorlóiskolai háttér,
- az integratív szemlélet,
- a hivatástudat.

A disszertáció komplex, árnyalt helyzetkép felvázolására törekszik, számba veszi a problémákat, azok sikeres vagy sikertelen megoldásait egyaránt.

A nyugdíjas tanítók – a 60-as, 70-es korosztály – a második világháborút követő másfél évtizedben határozta el magát, hogy tanítóképzőben folytatja tanulmányait. A fogyatkozó szemtanúk kikérdezése tanítóvá válásuk folyamatáról elodázhatatlan, halaszthatatlan feladata jelen neveléstörténeti kutatásunknak.

A téma választását motiválta, hogy 1988-ban tanítói oklevelet szereztem a Zsámbéki Tanítóképző Főiskolán. 1997-től a zombathelyi Berzsényi Dániel Főiskola oktatója vagyok, a tanítóképzésben magam is közreműködöm. Kollégáim, ismerőseim, volt tanítóim, tanáraink között található olyan személyek, akik középfokú tanítóképzőkben tanultak, tanítottak. Visszaemlékezéseik sarkalltak arra, hogy többet megtudjak pedagógussá válásuk útjáról.

I. 2. Célkitűzések

A dolgozat tárgya, hogy feltárja a magyarországi tanítóképzés szerkezeti és tartalmi változásait a középfokú képzés utolsó tizenöt évében. A célkitűzések között megfogalmazásra került, hogy a pedagógusképzés rendszerén belül hol helyezkedett el a tanítóképzés, milyen törekvések jelentkeztek a képzés korszerűsítésével kapcsolatosan. Bemutatásra kerül néhány ország tanítóképzésének szerkezeti egybevetése, valamint két-három állam tanítóképzős tantervi óraszámainak

összehasonlítása, így a nemzetközi és a hazai állapotok figyelembevételével kíséreljük meg exponálni témánkat.

A kutatás célkitűzései a következőkben adhatók meg:

- A tanítóképzés szervezeti kereteinek bemutatása.
- A képzés korszerűsítésére vonatkozó reformok elemzése.
- A középfokú képzést szabályozó tantervek elemzése.
- A kiképzés eljárásainak és eszközeinek vizsgálata.
- Milyen szerepe volt a tanítóképzés alakulásában a belső szakmai fejlődésnek és a külső társadalmi, politikai hatásoknak.
- A 20. század közepére kialakult szakmai értékek közül melyek funkcionáltak.
- A szocialista, átadott/átvett pedagógia belső összefüggései tudományos elemzés során feltárhatók. Vizsgálni kell a fő komponenseket, egy felállított kritériumrendszer szerinti domináns összetevő elemeket, azok motívumait és a közöttük fennálló funkcionális kapcsolatot.
- A szóbeli kikérdezés alapján annak igazolása, hogy a tanítók kiképzésében a négy év alatt megfelelő felkészítésben részesültek az intézeti diákok.

I. 3. Hipotézisek

A hazai neveléstörténeti szakirodalomra alapozva a jelen kutatás hipotézisei az alábbiak voltak:

- A hazai tanítóképzés alakulása nem vizsgálható Magyarország politikai, társadalmi helyzetétől függetlenül. A képzés struktúráját, tartalmát,

fejlesztésének perspektíváját a társadalmi folyamatok determinálták. A szakmai érdekek ellenére a hatalmi érdekek váltak meghatározóvá.

- Az oktatási rendszerben bekövetkezett változások maguk után vonták a tanítóképzés változását. A tanítóképzés alakulása a közoktatás kiterjesztésével állt összefüggésben. A középfokú iskolák átszervezésekor került sor a tanítóképzés képzési ciklusának csökkentésére.
- A tanítók képzése csak az 1-4. osztály tanítására korlátozódott, a tanítói kompetenciahatárt a tizedik életévénél vonták meg.

A hagyományoknak megfelelően a tanítói szerepek között iskolán kívüli feladatok is megjelentek: a szűkebb társadalmi közösség művelt szellemi vezetője, aki ideológiailag, politikailag szilárd meggyőződésrendszerrel bír, népművelő, az ifjúsági szervezetek patronálója.

- A szakmai értékek továbbra is működtek, garantálva a képzés eredményességét.
- A középfokú képzés tantárgyainak tartalma, mennyisége lehetővé tette az alapvető ismeretek, jártasságok, készségek elsajátítását, amelyek a hatékony tanítói munka eredményességét biztosították.
- Az állami szervezetnek a tanítókhöz való viszonya csak a beszédek szintjén, a propagandában volt harmonikus. Erkölcsi, anyagi megbecsültségük fokozatosan csökkent, mindezek a képzés szintjében is megmutatkoztak, s beiskolázási problémák jelentkeztek a férfi tanítóképzőkben.

I. 4. Az alkalmazott eljárások, módszerek, források, eszközök bemutatása

I. 4. 1. Analitikus jellegű kutatás

A kutatáshoz elsősorban az analitikus jellegű kutatási stratégia alkalmazása látszott célszerűnek, amely során források, dokumentumok elemzésére került sor.

A elsődleges források közül a tanítóképzés múltjának megismeréséhez felhasználásra kerültek a tantestületi jegyzőkönyvek, az érettségi- képesítő vizsgai

jegyzőkönyvek, a tanfelügyelői jelentések, a visszaemlékezések, az iskolai ügyviteli iratok, a statisztikai adatok az oktatási intézményekről, a tankönyvek, a tantervek, a sajtótermékek anyagai. A másodlagos források a Magyar Statisztikai Hivatal évkönyvei közül, a tanítóképzés történetéből készített szakmai anyagok, a pedagógiai-, politikai-, heti-, és napilapok termékeiből kerültek ki. A forráskutatás kiterjedt Magyarország nyolc levéltári iratállományának átkutatására.

I. 4. 2. Strukturált interjú

A levéltári források mellett célszerűnek látszott, hogy a kutatást kiegészítsük más pedagógiai kutatási módszerekkel.

A kikérdezés alapváltozatai közül a strukturált kikérdezést alkalmaztuk, hogy felderítsük a pályaválasztás motívumait, a tanítóképzőhöz fűződő viszonyulást, a képzésről alkotott véleményeket.

A minta 178 fős volt. A mintavételi eljárásnál a véletlen mintavételt alkalmaztuk, helyesebben kényelmességi mintavételre került sor. A minta jól reprezentálja a középfokú tanítóképzőket végzettek alapsokaságát származásuk, továbbtanulásuk alapján.

Az interjú kérdései nyílt kérdések voltak, így a kikérdezettek saját véleményeiket megfogalmazhatták. A nyílt kérdések között találhatóak mind rövid, mind terjedelmes kifejtést igénylő kérdések is.

II. Historiográfiai háttér (1945-1950-es évek vége)

1945-1948 között a politikában és a kulturális életben alig korlátozott pluralizmus érvényesült. A második világháború végére kialakult katonapolitikai helyzet eredményeként Magyarország a szovjet érdekszféra részévé vált. 1949-ben pártállam szerveződött, amelyben a hatalom egyetlen pártnak a kezében összpontosult. Az

egypárti kommunista diktatúra rendszerét, annak oktatáspolitikáját a következő kategóriákkal, generalizálható jellemzőkkel adhatjuk meg:

1. A párt az államhatalommal szimbiózist alkotott.
2. Az állami struktúrát megkettőző, hierarchikus pártszervezetet építettek ki.
3. Az igazság abszolút birtoklásának tudata jellemezte a pártot.
4. A materialista-marxista-leninista világnézet doktrínáinak magyar nyelvű reprezentációit terjesztették.
5. Gondoskodtak a tanok megfelelő képviselőiről.
6. A művelődés újjászervezésére, monopolizálására került sor.

Az államideológia szintjére emelt marxizmus-leninizmus elfogadtatásának szolgálatába állították az iskolarendszert, a tudományt, kultúrát, könyvkiadást, ezért a kulturális élet mennyiségi mutatói terén az 1950-es évek első felében jelentős fejlődés mutatkozott. Az újjászervezett oktatási rendszerben özönlöttek a diákok a gimnáziumokba és a technikumokba. Növelték a munkás- és parasztszármazású fiatalok felvételét a középiskolákba, felsőoktatási intézményekbe.

Az oktatás alapfeladatává tették a marxizmus-leninizmus elfogadtatását. A középiskolákban az általános iskolában szerzett ismeretekre építve, azokat továbbfejlesztve érvényesítették a marxista-leninista világnézetet, „harcoltak” a reakciós, idealista szemlélet ellen.

7. Sajátos nyelvi közeg alakult ki.
8. A propaganda és a cenzúra alkalmazása jellemzője a korszaknak.

III. A tanítóképzés történetének periodizációja

A történelem az időben mozgó emberekről szóló tudomány, ezért a történelemben fontos a periodizáció. A korszakolás a tanítóképzés történetének vizsgálatakor is lényeges kérdés. A tanítóképzés jelentősebb korszakai a következők:

1. Tanítói praxis ellátása általános képzéssel, tanítóképzés nélkül (11. századtól-1775-ig).
2. Királyi rendeletekkel szabályozott normaiskolai tanítóképzés (1775-1819).
3. Az alapszintű általános tanulmányokra épülő középfokú-középszintű szakiskolai tanítóképzés korszaka (1819-1959).
 - 3.1. Az önálló tanítóképzők kialakulása és fejlődése (1819-1868).
 - 3.2. A törvényileg szabályozott középfokú tanítóképzés megszervezése és fejlődése (1868-1958).
 - 3.3. Három évfolyamos tanítóképzés (1868-1881).
 - 3.4. Négy évfolyamú tanítóképzés (1881-1923).
 - 3.5. Duális öt évfolyamos tanítóképzés (1938-1948).
 - 3.6. Főiskolai tanítóképzés, a középfokú tanítóképzés pauzája (1947-1949; 1948-1949).
 - 3.7. Pedagógiai gimnázium (1949-1950).
 - 3.8. Négy évfolyamú tanítóképző intézeti képzés (1950-1959).
4. Felsőfokú tanítóképzés (1959-napjainkig).
 - 4.1. Felsőfokú szakiskolai tanítóképzés (1959-1974).
 - 4.2. Főiskolai tanítóképzés (1974-napjainkig).

III. Strukturális változások a tanítóképzésben (1945-1959)

A II. világháború után az országok túlnyomó többségében a tanítóképzés középfokú volt, ami eltérő időtartamú elemi-általános iskolai, alsó középiskolai végzettségre épült. A középiskolai végzettségre alapuló felsőfokú, főiskolai szintű tanítóképzés fejlődött ki Angliában, egyes német államokban, az 1950-es évektől kezdve a szovjet blokk országaiban. Az UNESCO rendezésében 1953-ban tartott Nemzetközi Közoktatásügyi Konferencia javasolta, hogy minden országban minél előbb valósítsák meg a felsőfokú tanítóképzést. Egyetemi szintű képzés működött Angliában, az Egyesült Államokban, 1946-tól 1953-ig Csehszlovákiában. Franciaországban, Svájcban, Lengyelországban egymás mellett működtek a különböző jellegű középfokú vagy felsőfokú képzőintézmények. A háborút követő másfél évtizedben a tanítóképzés számos módja létezett. A szovjet befolyás alatti országok esetében gyakoriak voltak a képzési ciklusok átszervezései, a képzési keretek redukciója, visszalépés az egyetemi, felsőfokú szintről a középfokú szintre.

Az 1944/45-ben a közoktatásügyi minisztérium oktatást irányító munkája, a tankerületi főigazgatóságok működése, a felekezeti iskolák regnálása a magyar iskolarendszerben a folytonosságot jelentették. Folytonosság jelentkezett a tanítóképzésében is. Az 1941-ben kialakult duális öt évfolyamos szerkezet maradt életben, amelyben a harmadéves líceumi diákok a tanulmányaikat a tanítóképző IV., majd V. évfolyamán folytatták tovább. A tanítóképzés szakemberei ezt a duális jelleget, ezt az „iskolaházasságot” szerették volna felszámolni, ezért is vettek részt nagyon aktívan a nevelőképzés jövőjéről folytatott szakmai vitában.

A háború utáni időszak a folytonosság mellett változást is hozott. Az iskolarendszert érintő változás a nyolcosztályos általános iskola megteremtése volt. Az oktatás demokratizálásának, az esélyegyenlőség helyes alapelveiből kiindulva az Ideiglenes

Nemzeti Kormány 1945. augusztus 16-án életre hívta az általános iskolát. Az új általános iskolában az V-VIII. osztályokban szaktanárok tanították az egyes tantárgyakat a mindent oktató osztálytanító helyett. A tanítói szerepben történő változás 80 év hagyományait söpörte félre. Az általános iskola oktatógárdájának a biztosítása érdekében elindult egy széles szakmai köröket véleménynyilvánításra ösztönző vitasorozat a nevelők képzésének mikéntjéről. A Magyar Kommunista Párt 1947 februárjában rendezett a párt pedagógus csoportjának előadássorozatot, ahol Faragó László vázolta fel az általános iskola alsó és felső tagozatára egyaránt képesítő és a nevelőképzést állami feladatnak nyilvánító, főiskolai színvonalú nevelőképzés konstrukcióját. A pedagógiai főiskolák megteremtése az egyházi tanítóképzés elleni politikai harc első lépése volt. 1947 novemberében Budapesten és Szegeden kettő pedagógiai főiskola kezdte meg működését, ahol az általános iskolák számára képeztek osztálytanítókat és a felső tagozatra bizonyos tárgycsoportok szaktanítására tanárokat. A főiskolán a képzési idő 6 félév volt. 1948-ban az egyházi iskolákat államosították, majd a középfokú tanítóképzést a miniszter megszüntette.

A pedagógiai tárgyak rendszere, óraszama jó alapot nyújtott pedagógiai téren jól képzett általános iskolai nevelők képzéséhez. A több szakos képzés mellett nem lehetett megfelelő tanítói felkészítést nyújtani. Tanítási gyakorlatokra csak a III. évfolyamon került sor. A pedagógiai főiskola nem tudta a gyakorlatban vállalni, nagyon túlzó küldetését beteljesíteni. Vélhetően a tanító szerepre történő felkészítés volt a leghiányosabb. A pedagógiai főiskolák 1949-ig működtek az eredeti célkitűzések alapján, majd a főiskolák faladatává az általános iskolai tanárok képzését tették.

Átfogó középiskolai reform 1949-ben zajlott le Magyarországon, amely rendezte a középiskolai oktatási intézmények oktatási rendszeren belüli helyzetét, a szakképzési és az általános műveltségi célok viszonyát. Általános és szakgimnáziumok rendszere épült ki. A pedagógiai gimnázium a középiskolák rendszerébe simulóan négy éves képzéssé vált. A pedagógiai gimnázium felkészített

felsőfokú továbbtanulásra, másrészt tanítói, óvodapedagógusi szakképzettséget nyújtott.

1950-ben egy törvényerejű rendelet tanítóképző intézeteket hozott létre. A tanítóképzők feladata az általános iskola alsó tagozata (I-IV. osztály) részére megfelelően képzett, általánosan művelt, felsőbb tanulmányokra is képesített nevelők elméleti és gyakorlati képzése lett. A tanítóképző elvégzése után a növendékek érettségi vizsgát tettek. Az érettségit követően egy évig fizetéses gyakorló tanítóként iskolai alkalmazásba kerültek. A gyakorlóév végén a sikeres tanítói képesítő vizsga letételével fejeződött be a kiképzés. A tanítóképzők négy évfolyamosak maradtak, de a gyakorlóév beiktatásával a tanítóképzés időtartama öt évvé vált.

IV. Az oktatás tartalma tanítóképzőinkben

Az 1950-es évek tanterveinek célmeghatározása normatív, ideológiailag elkötelezettséget tükröző, mindenkitől elvárta a marxista-leninista világnézetet. A tantervek műfajilag központi, erősen előíró típusba tartoztak. A tantervekben pedagógiai előírások mellett direkt ideológiai, politikai célok jelentek meg. A dokumentumok a párt és állami irányítás, szándék és akarat eszközeként funkcionáltak.

A tantervek lehetővé tették az általános műveltség alapjainak az elsajátítását, azonban a tanulók túlterhelése nehezítette, hogy a képzőben biztosított általános műveltség szintje elérje a gimnáziumban végzetek szintjét. Nem lehet a tanítóképzőtől olyan eredményeket várni, mint a gimnáziumtól, mert a két intézménytípusnak eltérőek a képzési céljaik. A gimnázium általános műveltséget biztosított a tanítványainak, felkészítette őket a felsőfokú tanulmányok folytatására. A tanítóképzés fő célja a szakmai képzés volt, s e mellett nem mellékes feladatként, nyújtott közismereti anyagot is. A kor elvárásával harmonizáló, bár egyre

kevesebbnek tűnő általános tudással kerültek ki a tanítójelöltek iskoláikból. A tanítóképző 4 év alatt mindent megtett, hogy nevelteji felnőttként igényeljék az esetleges hiányosságok pótlását, képessé tette őket önművelődésre, önnevelésre.

Az ötéves tanítóképzés óraterveivel viszonyítva a neveléstudományi tárgyak órakerete 4 órával csökkent, feltételei ebben a tekintetben romlottak. Az átadott/átvett pedagógiát sajátították el tankönyveikből a képzős növendékek. Ez a szocialista pedagógia értékrendszerét, célrendszerét tekintve normatív, a nevelési folyamat szabályozottságát nézve irányított, a hatásszervezés szempontjából intellektualisztikus volt. A neveltektől konstruktív életvezetést kívánt.

A politikai szituáció miatt 1949-1953 között a középfokú tanítóképzésben a pszichológiának mostoha szerep jutott, hiszen megszüntették a lélektan tantárgyat. 1953 után újra bekerült az óratervebe. Az általános lélektani ismeretek mennyisége és minősége szélesebb körű, mélyebb lett, mint a korábbi években, újra alkalmassá vált a tárgy a pedagógiai elmélet és gyakorlat megalapozására.

A gyakorlati képzés óraszámait, arányait nem változtatták meg, kondíciójukat mindvégig megtartották a tantervekben. A gyakorlati képzésnek egy új formáját vezették be 1950-től: a gyakorlóévet. A gyakorlóév alatt a jelölt hosszú ideig gyakorolhatott, közben munkáját segítették. Igazi értéke akkor lett volna, ha a gyakorlaton nem marad magára a tanítójelölt, a képző intézménnyel napi kapcsolatban kellett volna lennie. A gyakorlóévet a tanítóképzés szerves részének tekinthetjük, összefüggő egyéni komplex szakmai gyakorlatként funkcionált. Burkolt formában a tanítóhiányt csökkentette. A megvalósított formában szakmai értéke csekély volt.

A tantervek, a tantárgyak tartalma, mennyisége lehetővé tette a középfokú tanítóképző intézetekben az általános műveltség alapjainak, valamint a mesterségbeli tudásnak az elsajátítását.

V. A tanítóképzés új formái

A képesítés nélkül átmenetileg alkalmazott tanítók számára először 1946-ban tették lehetővé, hogy tanítói képesítést szerezhessenek. A képesítés nélküliek iskolai végzettségüktől függően tettek előbb különbözeti vizsgát, majd képesítő vizsgát. A nagy tanítóhiány miatt 1959-ig többször is biztosították a képesítés nélkül dolgozók számára a képesítés megszerzését.

A kultúra demokratizálásának eszméje nyomán 1945-ben elrendelték az önhibájukon kívül iskolai képzésben nem részesült felnőtt dolgozók középfokú iskolai képzésének megszervezését. A rendelet módosításával a parasztság számára is hozzáférhetővé tették az iskolai végzettség megszerzését. 1952-ig dolgozók – parsztdolgozók tanítóképzőiben több százan nyertek tanítói képzést. A dolgozók tanítóképzőiben értékes szakmai munka folyt, hiszen a tanítóképzés szakmai értékeit ezek az intézmények – a rövidebb tanulmányi idő, a különleges munkarend ellenére – átörökítették.

A tanerőszükséglet kielégítésére 1957-59 között néhány tanítóképző intézetben megszervezték az érettségire épülő tanítóképzős nappalis IV. osztályokat. Az egy tanéven át tanári irányítással folyó képzés megközelítette a négyéves tanítóképzés eredményeit.

VI. A tanítóképzés tárgyi és személyi feltételei

A tanítóképző intézetekben évfolyamonként egy-két párhuzamos osztályban oktatták a diákokat. A tanulók fele diákotthoni ellátásban részesült. Az egy pedagógusra jutó tanulók száma 8-9 fő között alakult. 1954-től a tanítóképző intézetek számának, a tanulók létszámának csökkentésére törekedtek. A felvehető tanulók számának a

visszafogása miatt a képzőbe jobb általános iskolai tanulmányi eredménnyel kerültek be a diákok, és jobb tanulmányi eredményt produkáltak a képzés során, az érettségig, a képesítőn. A tanítóképző intézetek elit jellegű képzést folytattak működésük utolsó éveiben. A képesítés nélküli tanítók nagy száma miatt a felsőfokú tanítóképzés mellett célszerű lett volna néhány középfokú tanítóképzőt megtartani, működtetni.

A tanítóképzésre a mester és tanítvány modell a jellemző. A mesterek, a képzős tanárok, a gyakorlóiskolai tanítók megszerzett tapasztalataikat, mesterségbeli tudásukat átadták a tanítójelöltjeiknek. A kiváló felkészültségű képzős tanárok nagy része a tanítóképző elvégzése után a polgári iskolai tanárképző főiskolát elvégezve szerzett diplomát Szegeden az Apponyi-kollégiumban. A gyakorlóiskolában dolgozó tanítók gyakorlóiskolai tanítói vizsgát tettek, akik nagy tapasztalat birtokában nevelték alsó tagozatos tanítványaikat, hozzáértőként segítettek a tanítójelölteknek.

VII. Az interjúk eredményeinek értelmezése

Az interjúk alapján inkább kvalitatív megközelítésben mutatjuk be a középfokú tanítóképzőt végzettek attitűdjeit, tapasztalatait. Az interjúk elemzése során megerősítést nyert az a feltevés, hogy az egykori diákok már a pályaválasztásuk idején hivatástudattal választott pályát. Tanáraikról azt vallották, hogy nagy szakmai hozzáértéssel, elkötelezetten neveltek-oktattak. A tanítóképző iskolák szakmai munkáját kivétel nélkül minden kikérdezett eredményesnek ítélte meg. Az egykori iskolatípus erősségének az elmélet és a gyakorlat egységét, a gyakorlati képzés eredményességét, a hangsúlyos módszertani képzést jelölték meg. Valamennyi interjúalany emlékezetében a tanítóképző intézetek pozitív képe él.

VIII. Következtetések, összefoglalás

A tanítóképzés története 1945-1959 között a képzés struktúráját (5, 4 év, főiskola), tartalmát (tanterv, tananyag), fejlesztésének perspektíváját a politikai, hatalmi érdekek determinálták. 1949-ben a középfokú iskolák átszervezésekor került sor a tanítóképzés képzési ciklusának csökkentésére. A tanítók képesítése csak az 1-4 osztály tanítására korlátozódott, a tanítói kompetenciahatárt a tizedik életévénél vonták meg. A szakmai értékek, a gyermekközpontúság kivételével, továbbra is működtek, garantálva a képzés eredményességét.

A középfokú képzés tantárgyainak tartalma, mennyisége lehetővé tette az általános műveltség és a mesterségbeli tudás elsajátítását.

A középszintű tanítóképzés hagyományi működtek 1945-1959 között. Ezek közé tartozott a pedagógiai fogások gyakorlati elsajátítása, a tanítójelöltek hivatástudatának kialakítása, fejlesztése.

IX. A kutatás eredményeinek felhasználhatósága

A disszertáció eredményei felhasználhatók a tanítóképző főiskolákon a neveléstörténeti oktatásban, hozzájárulhat a korszakhoz tapadó antikorszak szemlélet meghaladásához. Ösztönzést adhat a neveléstörténeti kutatásban a szóbeli források felhasználhatóságára.

Publikációk és előadások a kutatás témájában

Könyvfejezet.

Molnár Béla (2003): A középfokú tanítóképző intézetek tanterveinek elemzése (1945-1959). In: Lőrincz Zoltán (szerk.): *Művészet, Pedagógiai, Sport. A Testnevelési és Művészeti Főiskolai Kar Tudományos Közleményei*, Berzsényi Dániel Főiskola, Szombathely, 63-82.

Molnár Béla (2004): A gyakorlatra való felkészítés alakulása a középfokú tanítóképző intézetekben 1945-től 1959-ig. In: Lőrincz Zoltán (szerk.): *Művészet, Pedagógiai, Sport. A Testnevelési és Művészeti Főiskolai Kar Tudományos Közleményei*, Berzsényi Dániel Főiskola, Szombathely, 51-67.

Lektorált folyóiratban megjelent közlemények.

Molnár Béla (2004): Pedagógiai örökségünk I. *Neveléstörténet*, 1. 1. sz. 132.

Konferencia kiadvány - konferencián elhangzott előadás

Molnár Béla (2003): A gyakorlati képzés helyzete a középfokú tanítóképző intézetekben 1945-1959 között. In: Buda András, Holik Ildikó (szerk.): *III. Országos Neveléstudományi Konferencia, Program, Tartalmi összefoglalók*. MTA Pedagógiai Bizottság, Budapest, 60.

Molnár Béla (2004): Tanítóképzés az 1940-es évek második felében és az 1950-es években. In: Lehmann Magdolna, Nikolov Marianne (szerk.): *IV. Országos Neveléstudományi Konferencia, Program, Tartalmi összefoglalók*. MTA Pedagógiai Bizottság, Budapest, 248.

Molnár Béla (2005): A gyakorlóév. In: Falus Iván, Rapos Nóra (szerk.): *V. Országos Neveléstudományi Konferencia, Program, Tartalmi összefoglalók*. MTA Pedagógiai Bizottság, Budapest, 127.

Nem hagyományos dokumentumok

Molnár Béla (2003): A középfokú tanítóképző intézetek struktúrájának alakulása a közoktatás változásának és a szakmai értékek tükrében. In: *Fiatál Neveléstudományi Kutatók Napja*. MTA Veszprémi Területi Bizottság Neveléstudományi Szakbizottság, Veszprém, CD-formátum

Konferencián elhangzott előadás

Molnár Béla (2002): *A középfokú tanítóképzők pedagógiai tanterveinek jellemző sajátosságai*. ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola felolvasó ülése. 2002. május 15.

Molnár Béla (2003): *A középfokú tanítóképző intézetek struktúrájának alakulása a közoktatás változásának és a szakmai értékek tükrében*. In: *Fiatál Neveléstudományi Kutatók Napja*. MTA Veszprémi Területi Bizottság Neveléstudományi Szakbizottság, Veszprém, 2003. november 6.

Molnár Béla (2004): *Tanítói mesterségre való felkészítés az 1950-es években*. MTA VEAB Neveléstörténeti Szakbizottsága, Kodolányi János Főiskola, 2004. október 8. Orosháza

Molnár Béla (2004): *Tanítóképzés és tanterv az 1950-es években*. Oktatáspolitikai szemléletváltás Európában a 20. században. MTA VEAB Neveléstörténeti Szakbizottsága, Kodolányi János Főiskola, 2004. október 28. Székesfehérvár

Molnár Béla (2006): *A nevelőképző főiskola*. In: Intézet- és szervezettörténeti kutatások a VEAB-térségben. MTA Veszprémi Területi Bizottság Neveléstörténeti Szakbizottság, Veszprém, 2006. május 18.